

Розділ 1

У Буенос-Айресі в розпал літа, в кінці січня 1992-го року четвертий помічник капітана Саша Розов стояв із червоним прапором перед радянським посольством і кляв усе на світі. Ніколи, навіть у найстрашнішому кошмарі не міг він уявити, що опиниться тут. Сам, забутий і покинутий, серед таких самих залишених напризволяще, зневірених людей.

Місто задихалося від спеки, над розпеченим асфальтом повітря ставало видиме, трепетало, змійлося. Вузька вуличка перед посольством була зовсім безлюдна. У самий пік сієсти навіть колеги моряків — безпритульні собаки, що весь час крутилися біля ніг, відлежувалися десь по кутках у блаженній прохолоді. Розов знемагав у своєму тільнику, наскрізь мокрому від поту, ноги підкошувалися від втоми, держак прапора, здавалося, відлитий із чавуну, пропалював передпліччя, відтягав занімілі руки до землі. Нарешті його електронний годинник, ще зовсім новенький, виміняний Сашею в Порт-Саїді в сінгапурського матроса на дві пляшки шампанського, пропищав першу годину дня.

— Павлюк! — сердито гаркнув Розов на моториста, що розлігся під квітучим деревом. — Твоя черга.

Розімлілий Данило Павлюк, мало не провалившись у липкий післяобідній сон, страдницьки крєкнув, підвівся з м'якої трави і, пришкандибавши до Розова, забрав важезний прапор. Перед посольством їх було двадцять чоловік. На борту теплохода «Бела Кан» нести вахту залишилося ще четверо, от тільки над єдиною в команді дамою, кухаркою Наталією Михалною, галантно змилювалися. Була п'ятниця, і всі таємно сподівалися, що Самойлов зжалиться і не пожене їх до посольства у вихідні.

Розов із насолодою бухнувся на прим'яте Павлюком прохолодне місце. Рятівної тіні на всіх не вистачало, під будинком посольства росло лише одне дерево. Але зате яке! Високе, мереживно-гіллясте,

воно було щедро всипане жменями небачених лазурово-волошкових квітів. Аргентинці називали його «хакаранда», і цього року на радість місцевим насаджені по всьому місту сині дерева раптом зацвіли вдруге. Саша саме прихилив утомлену голову до шорсткого стовбура, сподіваючись задрімати, аж тут сталася дуже дивна річ.

Старпом Іван Лубнін підійшов до капітана Самойлова і попросив цигарку. Брови Самойлова здивовано здійнялися — старпом тютюн не любив, це знали всі. Навіть коли весь офіцерський склад набивався в курилку під ходовим містком обговорити свіжі новини і розказати пару масних анекдотів, Іван Миколайович там не показувався.

Втім, Самойлов витягнув із кишені зім'яту пачку й простягнув йому цигарку. Старпом розвів руками, мовляв, немає вогника. На лице капітана лягла тінь. Самойлов похитав головою і довго мовчки свердлив Лубніна понурим поглядом, але потім усе ж із явною неохотою дістав із іншої кишені коробку сірників.

Лубнін відчайдушно закашлявся після першої ж затяжки, лице його зморщилося, як від чогось кислого і вкрай неприємного, але потрібного. Саша так кривився в дитинстві, коли в нього силоміць вливали огидну мікстуру. Іван Миколайович же наче задихався, але й далі курих, швидко й рішуче.

Викинувши недопалок, Лубнін відвернувся від Самойлова і, ні на кого не дивлячись, дістав із внутрішньої кишені піджака пластикову пляшку. Марк Дусь, спритний веселий матрос, який помічав від стовбурчену кишеню у старпома вже п'ятий день, хихотнув ззаду: «О, Чіф таки розжився на півлітру». Старпом же довго морочився з кришкою тремтячою рукою, і та наче нехотя піддалася. Розов із дедалі більшою, але ще неясною підсвідомою тривогою спостерігав, як пляшка аж стрибає між скрючених пальців. Лубнін глибоко й судомно вдихнув, наче збирався пірнути з головою в ополонку, і почав поливати себе рідиною з різким запахом, що булькала, витікаючи.

— Іване Миколайовичу, — голосно вимовив Самойлов і в командирському його голосі чітко вчувалося невдоволення разом із якимось неприємним здивуванням, — ти, видно, на сонці перегрівся?

Лубнін обернувся і Розов буквально впився поглядом у викривлене лице старпома. Його проста середньоросійська зовнішність — квадратна щелепа, високе, почеркане ранніми зморшками чоло, вузький рот і м'ясистий ніс — все раптом невловно змінилося, загострилося, витягнулося. Чіф сильно схуд за останній місяць і засмагнув майже дочорна. А його блондинисте волосся, навпаки, вигоріло на сонці, стало попільним, і сірі водянисті очі видавалися білими плямами на смуглому лиці, що скидалося на засвічений негатив власної фотографії.

Порожня пляшка брязнула об асфальт, впала набік і прудко вискотилася на дорогу. Старпом глянув на Самойлова дуже винувато, наче хотів вибачитися. Розтулив навіть рота, силкуючись щось сказати. І хоча він усе-таки промовчав, усі його почули. Розмови навколо стихли. Розов, зір якого (він фізично це відчував) раптом нелюдськи загострився, бачив усе, наче через об'єктив фотоапарата, в якому викрутили різкість на максимум. Ось Лубнін опустил очі й дістав із кишені штанів сірники Самойлова. Ось він дивиться не моргаючи на маленький картонний прямокутник на своїй долоні, відкриває його, трохи загаявшись, чиркає сірником об шершавий темний бік. Сірник ламається. Лубнін дістає інший, викресає маленький вогник, але той, мигнувши, відразу ж гасне.

«Сірники фабрики «Ревпуть» — про вогонь можеш забуть», — зринає раптом у Саші в голові старий віршик. Він полегшено гмикає. Тим часом Іван Миколайович Лубнін із перекошеним від люті лицем вихоплює третій сірник, і цей-то, як завжди, особливий, символічний, доленосний, не підводить, розгоряється як слід.

І...

Пекучий спалах, вогняна межа розділила Сашине життя на «до» і «після». Так, не момент відплиття на «Белі Кані» з Одеси, не в порту Буенос-Айреса, коли вони дізналися про загибель СРСР, і не тоді, коли, вибравши зручний момент, їхній помполіт утік, прихопивши з собою сейф із усією валютою і паспортами команди. Ні. Межу провела та частка секунди, яка знадобилася парадній морській формі Лубніна, облитій керосином, щоб запалати яскравим смолоскипом.

Понад усе на світі Саша хотів би цього не бачити, викреслити, видерти страшну сторінку, дати часу стерти з пам'яті біблійний жах публічного самоспалення, але, певна річ, про його бажання ніхто не спитав, і він назавжди запам'ятав загибель Лубніна в найдрібніших деталях.

Старпом широко змахнув охопленими полум'ям руками, закинув голову й завив від нестерпного болю. Велике ширококосте тіло його, наче щойно спиляний столітній дуб, здригнулося і навзник упало на землю. Він весь горів, і горіла трава під ним, одне велике багаття пожирало руки й ноги, тіло, голову, пласти обвугленого одягу стрімко скорчувалися і вогонь накидався на беззахисну людську плоть. Кінцівки хаотично смикалися, тілом ішли червоні хвилі, здавалося, що він бився у корчах. Крик, дикий крик, що розриває легені, оглушливий, моторошний крик безперестанку лився з нього.

Смикнулися завіски на посольських вікнах, брязнули скляні двері на балконі другого поверху. Наче перелякані звірі з рукавички, звідти посунули приголомшені працівники дипмісії. Хтось заголосив із прочиненого вікна в будинку навпроти. Єдиний охоронець посольства, місцевий поліціант, не знаючи, чи то хапатися за табельний пістолет, чи то за рацію, спочатку смикнувся був до Лубніна, що качався по землі, але потім, винувато озирнувшись на балкон, кинувся назад у постову будку викликати підмогу.

Першим зреагував матрос Марк Дусь. І тільки після того, як він, голосно, відчайдушно матюкаючись, голими долонями почав збивати полум'я, шок, що скував усю команду, відпустив, і Розов із товаришами поспішили на допомогу. Гасили всім, що траплялося під руки, збивали полум'я кітелями і тільниками. Прибіг хтось із сусіднього будинку з каструлею води. Розов чув краєм вуха крики іспанською і з нерозбірливої абракадабри він зрозумів тільки: «Агва, агва!».

Лубнін уже не горлав, а тільки глухо вив зірваним голосом. Він лежав на чорній вигорілій траві, весь скорчений, беззахисний, і навіть повітря навколо нього було інакше — темне, густе, просочене болем і різким запахом горілого волосся.

Саша не знав, скільки часу минуло, перш ніж їм удалося повністю

загасити полум'я. Напевно, пара хвилин, навряд чи більше. Молоденька, до смерті налякана працівниця вискочила з посольства вже коли все скінчилося, і сказала тремтячим голосом, що швидко викликали. Розов пильно й уважно дивився на Івана Миколайовича. Одяг його десь вигорів дотла, десь звисав із тіла обвугленим лахміттям. Павлюк, сором'язливо відвертаючись, прикрив Лубніна червоним радянським прапором. Золотий серп і молот опинилися в нього на грудях.

Розова найбільше вразила шкіра старпома. Він чомусь думав, що вона має бути яскраво-червона і на ній повинні виднітися шматки м'яса і надиматися пухирі. Але шкіра, яка до цього була майже коричневою від засмаги, тепер стала сліпуче-білою. Тут і там просто перед очима на ній проступали й розповзалися в усі сторони чорні огидні прожилки. Саша раптом недоречно згадав, як десятирічним хлопчиком вирішив уперше в житті зробити оладки. Постійно підглядаючи в бабусин блокнот, у якому красивим напівкруглим почерком із вензелями, наче заклинання, був виведений рецепт, він с'як-так замісив тісто і вилив його на вже розжарену чавунну сковороду, що шипіла темною олією. Коли він перевернув оладки, замість красивої жовто-оранжевої шкірочки побачив неприємно білу поверхню з чорними згорілими розводами. Таким самим був і Лубнін. Тільки шкіра в складках на лиці залишилася неторканою. Коли він підпалив себе, то, напевно, замружився від страху й болю, і тепер усі його мімічні зморшки, наче насміхаючись над рештою тіла, золотилися засмагою.

Попри весь жах того, що сталося, й очевидний больовий шок старпом був цілком притомний і, здавалося, навіть намагався всміхнутися. Самойлов дивився на нього величезними враженими очима, які заповнювала важка волога, і повторював:

— Ваню, Ваню, що ж ти наробив, для чого...

А Лубнін тихо бурмотів у відповідь щось утішливе. Розов розібрав тільки глухе: «Бать, ну ти чого?.. Тепер їм не відкрутитися...» Батею Самойлова поза очі звала вся команда. Це ласкаве прізвисько вихором знесло залишки самовладання і, закусивши долоню зубами, Олексій Іванович Самойлов глухо завив.

З'явився великий білий фургон із червоними хрестами по боках і написом “Ambulancia”, незграбно протиснувся крізь натовп до посольства. Слідом за ним, завиваючи сиреною, показався чорний, чи то військовий, чи то поліцейний автомобіль. До нього відразу ж кинувся аргентинець-охоронець доповісти про те, що сталося. Старпома, від якого долинав стогін, завантажили на ноші. Частина команди, переважно палубні офіцери, разом, звісно, з Самойловим, пішла за швидкою. Але капітан, раптом спам'ятавшись, обернувся і, ковзнувши невидючим поглядом по матросах, запитав:

— Хто найстарший за званням?

— Наче я, — невпевнено, постійно озираючись по сторонах, відізвався другий штурман Василенко.

— Залишаєшся за головного, — кинув наостанок Самойлов.

Тільки коли Лубніна вже відвезли до госпіталю Рівадавії, котрий був найближче, Розов помітив, що навколо решти моряків зібрався чималенький натовп. Посольські робітники, мешканці будинку навпроти, випадкові роззяви, поліціанти — всі галдикали іспанською і російською, виясняючи одне в одного подробиці трагедії.

Трохи збоку, ніяково мовчачи, переминалася група людей, у яких Саша безпомилково впізнав земляків. Кремезний мужик із бородою-лопатою, що масивною статурою скидався чи то на билинного богатиря, чи то на ведмеда, нарешті вийшов уперед і низьким басом мовив:

— Хлопці, що тут сталося?

Василенко, який усе намагався відтерти сажу з рукава, проігнорував запитання, і тільки коли Саша делікатно торкнувся його плеча, штурман, злякано здригнувшись, підвів голову, збентежено моргнув, наче вийшовши з трансу:

— Га, що?

Тоді Розов сказав:

— Ми тут протестуємо вже п'яту добу, ми з суховоза «Бела Кан». Компанія, яка нас зафрахтувала, нас кинула, і судно арештували в порту за борги. Два місяці от оббиваємо всі пороги: Чорноморське пароплавання, Аерофлот, профспілки, посольство, а пуття — ніякого.

Застрягли ми тут неясно на скільки, довели нас... до відчаю, до крайньої точки... — Він безпомічно розвів руками й нерішуче додав: — Ну, а вас сюди яким вітром завіяло?

— А ми щойно повернулися зі станції «Молодіжна», рік в Антарктиді дослідженнями займалися, — пояснив чоловік. — У Буенос-Айресі тиждень пробудемо, а тоді в Москву і — додому. Нас посол запросив у гості. Я так розумію, їм для звітності потрібні різні заходи культурні, зустрічі зі співгромадянами...

Дусь тільки саркастично пирхнув: ага, аякже. Але тут грюкнули вхідні двері й на вулицю вийшов уже знайомий морякам Тищенко, помічник посла, якому в понеділок Самойлов вручив ноту протесту і який не показував носа п'ять днів. Не дивлячись ні на кого з протестантів, він підійшов одразу до полярників.

— Скажіть, це ви — керівник? Ігор Геннадійович Петров? — звернувся дипломат до бороданя.

— Так, я, — полярник витер піт із чола.

— Ох, — Тищенко театралью обвів захопленим поглядом полярників, що топталися на місці, і, наче якийсь мажордом епохи Шекспіра, продекламував добре поставленим голосом: — Товариші науковці, вибачте, таке сталося, таке сталося, самі розумієте — ситуація незвичайна, але пан посол уже вас чекає!

Петров нерішуче зам'явся, однак Тищенко спритно підхопив його за рукав і повів м'яко, але наполегливо.

— Ходімо, ходімо, все вже накрито для обіду, — воркотав він.

Частина групи попрямувала слідом, але інші вперлися. Один, високий і худорлявий, із ранніми залисинами, рішуче захитав головою.

— Ви вже пробачте, але після всього побаченого в мене якось зник апетит, — прямо і різко сказав він.

— Роби як знаєш, Фадєєв, — керівник тільки втомлено знизав плечима. — Побачимося в готелі.

На вулиці залишилася трійця науковців і з десяток моряків. Повисло ніякове мовчання.

— Хлопці, я так розумію, ви в тяжкій ситуації опинилися? —

звернувся до моряків Фадєєв.

Ті похмуρο закивали.

— Так вийшло, що в нас до літака залишилося лише кілька днів, а добових назбиралося чимало. Може, хочете з нами до бару? Трохи прийти до тями? Ми пригощаємо, — він обернувся до колег, ті закивали — пригощаємо, пригощаємо.

Запрошення звучало заманливо, але Самойлов п'янство й гульню в барах різко засуджував, а якщо когось ловив на гарячому, то в найкращому разі відправляв драїти гальюни цілий тиждень. Але капітана не було і всі погляди (тихе благання і легкий докір) спрямувалися на бідолашного штурмана Василенка.

— А, чорт забирай, — махнув той рукою, — ходімо!

І строката процесія, з неясною ціллю напитися чи то за знайомство, чи то за упокій душі старпома Лубніна, не змовляючись, потягнулася в бік древнього міського кладовища, навколо якого, хай як це дивно, розмістилося безліч барів і літніх кафе.

Розов — верткий, непосидючий і допитливий, «вічно з шилом в одному місці», як приказувала його бабуся, уже непогано знав Буенос-Айрес, принаймні ті квартали, що прилягали до порту. Але Реколеті, точніше, тієї її частини, що була зайнята кладовищем, унікав. Щось було в цьому місці не те, тихий жах, болотна яма — Розов волів триматися подалі.

І тепер на Сашу наче дихнуло сирістю й холодом, ніби він прочинив старі скрипучі двері в підземелля. Червона цегляна стіна не тільки відділяла кладовище від міста — вона була кордоном між світами, між існуванням і небуттям, і бар “La Biela”, що примостився просто перед нею, здавався останнім прикордонним форпостом живих людей перед володіннями мертвих.

— Там унікальна атмосфера, ось побачите! — з ентузіазмом сповіщав один із науковців, низенький, добродушний товстун у недоладних круглих окулярах.

Було видно, що спека його ось-ось доконає: піт цівками тік по

скронях, заливав очі, повисав великими краплями на смішних вусах-щіточках, розповзався приливною хвилею навколо горловини його футболки і вологими півмісяцями під рукавами. Однак Ботан (як його вже встиг гучним шепотом охрестити Дусь), хоч і засапався, і говорив тяжко, задихаючись після кожного слова, але не замовкав ні на секунду, взявши на себе роль екскурсовода, і йшов підстрибом попереду всього загону, — на щастя, йти було зовсім недалеко.

Уже через п'ять хвилин Розов із роззявленим від захвату ротом стояв біля вітрини кафе під величезним деревом, що розкинуло крону навсібіч метрів на п'ятдесят, не менше. Ніколи в житті він не бачив нічого подібного. Стовбур, весь у якихось горбах, вузлах і хвилястих гребнях, скидався на застигле морське чудовисько, з тих, які топили каравели на жовтих картах часів Середньовіччя. Весь просторий літній майданчик (щонайменше столів на тридцять, прикинув Розов) розміщався в тіні його гілок-мацаків, із яких звисали, наче риболовне причандалля, якісь чудні ліани. Саша став навшпиньки і по-дитячому вхопив одну з них рукою.

— Це повітряні корені, — відразу ж затараторив під боком Ботан. — Бувши придатками, вони з'являються в деяких тропічних рослин і слугують переважно для всотування вологи з повітря, але, сягаючи ґрунту, стають опорними коренями...

Розов зачаровано дивився на дивовижне дерево: чудовисько наче постарішало й обперлося на численні костури. Він провів пальцем по одному з повітряних коренів, ще зовсім тонкому й незміцнілому. Видно було, що той лише недавно дотягнувся до землі, але вже вчепився в неї щосили, стиснув ґрунт у кулаці, наче найдорогоцінніше, що в нього є, і ніколи більше не відпустить. «От як треба триматися за свою землю, — подумав Розов. — Це дерево переживе нас усіх».

— Ходімо, чого став, — Марк досить безцеремонно смикнув його за плече і тут же зашипів від болю.

— Що з тобою? — здивовано запитав Саша і тільки тепер, глянувши на великі мозолясті долоні матроса, побачив і ненормальний лососево-рожевий їхній колір, і те, що шкіра подекуди уже злізала, наче лахміття.

— Та ось, — той винувато розвів руками, — коли кинувся забивати полум'я на Чіфі, відразу не змикитив тільник скинути — так і гасив голими руками, остолоп такий, от і обпікся. Не страшно, за кілька днів минеться. На мені все заживає, як на собаці.

Розов вражено похитав головою і слухняно пішов всередину бару слідом за Дусем. Там уже щосили господарювали матроси: вони зсували невеликі квадратні столи в ряд і спритно стягували стільці з усього кафе. Російська лайка (комусь уже встигли поставити важезний дубовий стіл на ногу) і гуркіт меблів привернули до новоприбулих увагу всіх відвідувачів. Розов, окинувши оком простір бару, відразу ж відзначив і різьблені панелі червоного дерева, й антикварні меблі, і чорно-білі фотографії відвідувачів кафе (дами в перлах і довгих рукавичках, лощені чоловіки в напівпрофіль у клубах сигаретного диму). І, певна річ, він одразу ж зрозумів, що їхня компанія на тлі доглянутих відвідувачів кафе виглядає, наче швора портових вантажників або ж кочегарів, що вдерлися в закритий англійський клуб.

Манірний невеличкий офіціант, розкішними бакенбардами й шапкою дрібно завитих кучерів сильно скидаючись на Пушкіна, крутився поруч, наче танцюрист на балу, стараючись якомога швидше розсадити шумних гостей. Він розпихав кожному по важкому меню і з галантним «сеньйори» відкланявся й полетів приймати замовлення до сусіднього столика.

— Еге, солідний який заклад, — поважно-боязко мовив старший механік, якого на «Бела Кані» всі кликали просто Дідом.

— Та ні, — всміхнувся один із полярників, — просто тут так заведено. Буенос-Айрес — це ж латиноамериканський...

— Париж, — докинув Дусь. — Так, ми вже про це чули. Побачити Париж і померти з голоду. Ми ж собі тут навіть склянку води дозволити не можемо.

Швидкий на язик Марк висловив їхню загальну відчайдушну ніяковість від того, що вони, дорослі здорові мужики, другий місяць сидять без копійки в кишені й вимушені скористатися добротою зовсім незнайомих людей. Добре хоч земляків, спасибі й на цьому.

Повисла незручна пауза, але тут знову з'явився Пушкін із блокнотом і всі відволіклися. Розов, який за час вимушеної стоянки вже сяк-так підкувався в іспанській, допомагав товаришам робити замовлення. Моряки, всі як один, дружно вибрали пиво, але Фадеєв, негласний лідер полярників, замовив іще пару пляшок міцної грапи і кілька бендехас — великих тарілок з асорті холодних і гарячих закусок для всіх.

Першою чаркою підняли тост за Лубніна. Павлюк ляпнув був «ну, не цокаючись» і відразу ж дістав міцного запотиличника від Василенка.

— Нічого передчасно хоронити.

Всі знову важко змовкли. Дід, хекнувши, потягнувся наливати по другій.

— За знайомство! — мовив Фадеєв і почав із себе. — Володимир Фадеєв, старший науковий співробітник київського НДІ метеорології і кліматології.

— Веніамін Адамович Фельштинський, — відразу ж поважно представився Ботан, — доцент кафедри фізичної хімії в КПІ.

— А мене Льохою звати, — вклинився Василенко.

Сталася швидка перекличка: імена, звання, посади. Випили по третій за дружбу. Грапу запивали пивом, закусувати поки що було нічим. Розов із досадою відчув, як зачервонілися його щоки. Він швидко хмілів. Тут знову намалювався Пушкін із масивною тацею на плечі, заставленою тарілками з такою жаданою їжею. Не помітивши, він зачепив довгу палицю, приставлену до стіни, і та з усього розмаху гримнула на сусідній столик, викликавши крик жаху в літнього інтелігентного подружжя, але, на щастя, нікого не зачепила і нічого не розбила.

— Павлюк, — здивовано звернувся до нього Розов, — а нащо ти його сюди притягнув?

— А я не знаю, що ж, кинути треба було?

Переляканий Пушкін запитав у Розова як у єдиного, хто хоч трохи розумів іспанську, що, чорт забирай, це таке. Сяк-так, допомагаючи собі жестами, Саша пояснив, що це від їхнього прапора.

— Ruso? Union Sovietica?

— Si.

Далі з якимось смішком, що здався Розову образливо-зневажливим, офіціант видав фразу, яку Саша переклав затихлим товаришам приблизно так:

— А на хріна вам прапор, якщо країни більше немає?

Біля відділу екстреної допомоги госпіталю Рівадавії було не пропхнутися. Самойлов мимохідь подумав, що місцевий контингент мав вигляд навіть гірший, ніж покинуті моряки. Але Ірочка, молоденька перекладачка радянського посольства, яка з жалості ув'язалася за офіцерами, відкрила йому очі на аргентинські реалії: біля лікарень найлегше бомжувати.

— Тут тобі не тільки медичну допомогу нададуть раптом що, а й безплатний туалет, і воду питну, і чаєм у холоди можна розжитися, і в приймальні телевизор подивитися або подрімати на стільці, — щебетав дзвінкий голосок, — але на ніч, правда, все-таки виганяють.

Олексій Іванович скрушно зітхнув. Він розумів, що перекладачка просто пояснює йому те, що відбувається, але тоді це було більше схоже на похмуре пророцтво для всієї команди «Бела Кана». Ось що зрештою на них усіх чекає: щоб не померти з голоду, доведеться побиратися на вулиці.

Дорогою до госпіталю Ірочка, у вузькій спідниці-олівці й на високих підборах, примудрялася не тільки йти швидше за всіх, а й не замовкала ні на секунду: слова з її гарненького, бантиком, рота вилітали, наче кулеметна черга. Вона кілька разів повторила, що «Лубнінові дуже пощастило самоспалитися саме в Аргентині, бо ж тут теж повністю безплатна медицина, так-так, товариші, просто як у нас». Побудована від початку для сухотників, ця найстаріша лікарня країни була справдешньою аргентинською гордістю.

— Еге ж, — похмуро кинув Самойлов, вражено оглядаючи не тільки стовпище бомжів просто біля парадного ганку, а й відверто обшарпаний, облізлий фасад у минулому дійсно гарної, зведеної з розмахом будівлі. — Все як у нас.

Всередині лікарні панував такий самий хаос, як і зовні. Єдине, що відрізняло її від, скажімо, петербурзького чи одеського госпіталю часів перебудови — вивіска іспанською і жвава іноземна мова. Моряки ніколи в житті не розібралися б тут, що й до чого, і не знайшли б Лубніна, якби не Ірочка. Вона спритно протовпилася через обурену чергу в реєстратуру, смикнула кількох тіток, ті, під лютими поглядами всіх, хто чекав, дзвонили кудись, щось із запалом дізнавалися, після чого перекладачці нарешті видали папірець із координатами, і вся компанія рушила за Ірочкою критою галереєю до хірургічного корпусу.

Лубніна оперували, скільки це протриває, ніхто точно сказати не міг. Ірочка, перепросивши, помчала назад до посольства. Самойлов, швидко оцінивши ситуацію, відправив решту офіцерів на судно. Заперечення відразу ж урвав. Нічого їм усім там стирчати. Це він — капітан, йому й чекати, і розбиратися. Новини, як зможе, відразу ж повідомить. Команда, бурмочучи й зітхаючи, вирушила додому, а Самойлов важко опустився на лавку. Витер хусточкою піт із чола.

Про те, що старпом планував самоспалення перед радянським посольством, ніхто, певна річ, не знав. П'ять днів тому, з ранку понеділка, капітан зібрав увесь екіпаж «Бели Кани» в кают-компанії й оголосив, що вони вирушають до посольства на безстроковий пікет. «Будемо стояти до останнього», — рішуче додав він.

Аргентина, що скрізь і всюди складалася з італійських та іспанських емігрантів, жила протестами і страйками. Їх тут влаштовували з будь-якого приводу. Самойлов спостерігав і палкі пікети профспілок біля парламенту, на яких із рупорами і транспарантами товпилися горласті роботяги з вічно неголеними, наче вирізьбленими з граніту обличчями, і затишні, майже домашні маніфестації тихої субтильної інтелігенції. Останні веселили капітана особливо. Зазвичай пікетники сором'язливо стояли з кривуватими саморобними плакатами, плавно розхитуючись з боку в бік, наче морські водорості, а в розпал довгої післяобідньої сієсти відразу забували, нащо зібралися, і відповзали від пам'ятника черговому вусатому воякові на коні в тінистий сквер: ліниво подрімати на лавці, почитати Кортасара чи розіграти партію в шахи.

«А чим ми гірші?», — вирішили тоді на радянському судні. Вони ж і правда довго терпіли. Видно, позначився менталітет і рудиментарний страх, що передавався з покоління в покоління: не витикайся, не виступай — арештують, репресують, слідів потім твоїх на Колимі не знайдеш.

Останньою краплею стало те, як грубо відмовив їм у солярі югославський танкер. Цілий танкер, навантажений паливом під зав'язку, та ще й хто — не німці, не американці, навіть не євреї, а наші ж, вважай, хлопці. Вони навіть не захотіли сконтактувати з керівництвом в Рієці.

Майже два місяці знадобилося навіть Самойлову, якому капітанський чин давав, як-не-як, право керувати всіма й насамперед собою, на те, щоби дійсно усвідомити: СРСР більше немає — ні де факто, ні де юре. Біловезьку угоду підписано. Країна, з якої вони відпливли в серпні, наддержжава, імперія, одна шоста суші, зникла з політичної карти світу. Вони з югославами тепер одні одним, по суті, ніхто.

Що ж — змайстрували плакати, зняли з корми найбільший на борту радянський прапор, заледве знайшли підхожий флагшток. Офіцери наділи парадну форму. Кухарка Наталія Михална, як мати-квочка, все занепокоєно заводила — візьміть хоч бутербродів на доріжку. Але Самойлов різко сказав: «Відставити, ми не в турпохід ідемо. Команда вже поснідала, до вечері як-небудь протримаємося». Коли виходили з території порту, чілієць Мігеліто, старий сторож-п'яничка, з яким моряки вже встигли міцно здружитися, помітив їхню горду процесію з червоним прапором, вискочив зі своєї будки, витягнувся в струнку і, стрясючи міцно стиснутим кулаком повітря, палко загорлав: «Venceremos, comrades», а тоді хрипким басом сумовито затягнув їм услід:

*Desde el hondo crisol de la patria
Se levanta el clamor popular,
Ya se anuncia la nueva alborada,
Todo Chile comienza a cantar...*

*Повстаньте, гнані і голодні
Робітники усіх країв,*

*Як у вулкановій безодні
В серцях у нас клекоче гнів.*

*Ми всіх катів зітрем на порох
Повстань же, військо злидарів
Все, що забрав наш лютий ворог
Щоб повернути, час настів¹.*

Самойлов, дивуючись сам собі, гімн чилійських соціалістів одразу впізнав, згадав Сальвадора Альєнде, розпрямив плечі. Ось він, приклад того, як треба боротися і як треба помирати за свої ідеали.

До посольства йшли неспішно й поважно майже цілу годину. На вулицях процесія приваблювала увагу. Ще б пак, подумати тільки — двадцять чоловіків, що крокують строем у формі торговельного флоту СРСР з плакатами й червоним прапором напереваги. З прапором, так добре знайомим усім і кожному у світі, прапором наддержави, якої більше немає. Їхній вимушений протест підло і безглуздо, як думав Самойлов, збігся в часі з карнавалом. Відусюди, з кожного динаміка, з кожних привідчинених дверей кафе та й просто з міських скверів і майданів лилася музика: то весела, то сповнена плачу. Аргентинське танго переливалося всіма відтінками пристрастей, але переважала в ньому все ж якась близька капітанові журба. Було спекотно, моряки мліли у важкій, задущливій формі, що сковувала рухи, особливо безглуздо це виглядало на тлі місцевого населення, вбраного в короткі шорти й легковажні повітряні сарафани.

Йшли, де рядком, де строем по двоє, старалися чеканити крок, але постійно збивалися з ритму через усюдисущу музику. Карнавал у місті був повсюдний, тут і там школи танго влаштовували мілонги просто посеред майданів, збираючи десятки пар (жінки в драматично яскравих червоних і білих сукнях, чоловіки завжди в траурному чорному) і сотні роззяв. Крок уперед, два назад, випад, розворот — аплодисменти. Карнавал надавав їхній ході якогось зовсім нового те-

¹ Переклад Миколи Вороного.

атрального відтинку. Капітан, знай, чув розв'язні окрики за спиною, їм свистіли, махали руками, іноді до процесії чіплялася задириста вулична шпана — малолітні хулігани підлаштовувалися то в хвості, то забігали перед Самоїловим і, пародіюючи моряків, якийсь час ішли за ними, маршуючи й кривляючись.

Радянське посольство розміщалося в найрозкішнішому районі Буенос-Айреса — в Реколеті. Напевно, через це, йдучи широкими ошатними вулицями й проспектами, повз старовинні маєтки, збудовані з французьким шиком і розкішшю, моряки почувалися ще більш ніяково й недоладно. Буенос-Айрес тут був більше схожим на Париж. Олексій Іванович у Парижі не бував, але всі казали, що схожий, і він вірив.

У розкішних маєтках Самоїлова вразили відкриті величезні вікна до підлоги: він здивовано думав, що можна просто переступити через віконну раму й опинитися в чийсь кімнаті. Це було дико й незвично. У багато мебльованих вітальнях і салонах яскравим золотим світлом горіли кришталеві люстри. «Яке марнотратство, — думав Олексій Іванович, — палити світло серед білого дня. А нам на судно хоча б на годину в день електрику роздобути».

Біля парадних дверей маєтків за високими крученими чавунними загорожами плескотіли, бурлили й лепетали фонтани, такі близькі й водночас недосяжні. У них купалися і туркотіли голуби. Від страшної, незвичної, душної спеки моряки, знай, облизували потріскані, як земля під час посухи, губи. Рот болюче пересихав, здавалося, навіть слина зникала. Відчайдушно хотілось умитися, підставити голову під сильний прохолодний струмінь, але шансів не було, це все були міражі, що являються подорожньому в пустелі, який вмирає від спраги.

Дорогою довелося огинати величезне старовинне кладовище Реколету з північної сторони. Щось тоді привиділося Самоїлову дивне, недобре в довгих тінях, які мовчазний цвинтар кидав на їхню процесію. На багатих, з розмахом вибудованих усипальницях височіли кам'яні статуї янголів. Усі вони стояли до моряків спиною, відвернувшись, понуривши голови і склавши розкішні крила. Коли Олексій Іванович оглянув скорботну скульптуру знизу вгору, янгол загородив від нього сонце. Статую,

що вмить стала чорною, оточив ореол світла. У Самойлова все всередині все раптом похололо — йому в цьому привидівся поганий знак.

Аж ось, через нескінченно довгу годину, вони дісталися до посольства. Розміщалося воно в невеликому охайному маєтку, стиль якого відразу ж Самойлову видався схожим на чимало будинків на Фонтанці. Тепер, дивлячись на радянське посольство, капітан відчув приплив радісного впізнавання, наче випадково зустрів старого друга дитинства, що колись дуже давно жив на сусідній вулиці.

Після дзвінка двері маєтку відчинив молодий гостроносий працівник.

— Я — дипломатичний аташе, сьогодні на чергуванні, моє прізвище Тищенко, — швидко бігаючи чіпкими очима по лицах прибулих, представився він, — а посла нема. Ви в якій справі?

Самойлов за всією формою вручив йому ноту протесту й попросив переказати послові, що моряки не зрушать з місця, доки їхні вимоги не будуть виконані. Аташе слухняно кивнув і заледве помітно хмикнув. Він хотів уже був зникнути вглибині будівлі, але раптом наче наштотхнувся на невидну стіну, постояв секунду, обернувся і звернувся до пікетників:

— Ви взагалі розумієте, що тепер діється? Он у нас радянський прапор іще навіть не зняли, бо російський не привезли. Посла не сьогодні-завтра можуть відкликати до Москви. Подейкують, що радянське МЗС тепер розганяють — кого примусово на пенсію, кого в неоплачувану відпустку. Росії стільки дипломатів, скільки було в СРСР, не треба, та всіх і не прогодувати. Нам, що не день, то протилежні директиви з центру надходять, там тепер повний хаос і плутанина, ви це розумієте?! Мені самому, нам усім уже третій місяць зарплату, вважай, не платять, видають гроші тільки на харчі! — розчервонілий аташе гнівно видихнув і, наче враз здувшись, уже втомлено й тихо додав: — А ще ви тут, певно, збірна солянка з усіх республік, зі своїм протестом. Якщо посол кимось і займеться, то тільки громадянами Росії, так і знайте!

Моряки розлютовано загуділи, але слизький Тищенко вже зник за масивними дверима. Самойлов блідими від люті губами наказав розтягнутися ланцюжком уздовж будівлі й почати скандувати: «Ганьба!». Дружний хор підхопив...

Більше з посольства до моряків ніхто не вийшов. Капітан іноді вглядався у вікна маєтку, спочатку навіть привітно відчинені, але незабаром після початку речівок, кричалок і скандувань — гулко зачинені якоюсь невдоволеною жінкою. Важкі, наглухо засмикнуті завіски, що не пропускали світла, стояли нерухомою стіною — якось недоладно, неприродно, наче зовсім це були не завіски, а підсунуті до вікна меблі.

Щоб якось впоратися з дрімотою спекотного полудня, Самойлов розважав себе тим, що довго і вдумливо вивчав будівлю посольського маєтку деталь за деталлю. Іноді, коли сонце особливо немилосердно пекло голову, будинок починав здаватися йому живим, і капітанові привиджувалося, що посольство відгороджується, задкує в сутінки, в темряву, прагнучи залишатися непоміченим. І поступово з хорошого знайомого, майже свого, рідного, будинок цей став для Олексія Івановича розмитою жовтою плямою. Вони були зовсім чужі один одному, хоч і старалися гордо тримати один і той самий червоний прапор.

Моряки привертали до себе увагу роззяв. То якась бабка допитлива зупиниться і щось запитає, то мужик у розтягнутій майці з будинку навпроти, ліниво курячи на своєму балконі, крикне щось підбадьорливе. Година тягнулася за годиною, матроси дуже хотіли сісти, примоститися в тіні дерева, але раз Самойлов стояв, то і їм не можна було виказувати слабкість. Ближче до ночі, коли посольські вже роз'їхалися по квартирах і вулиця спорожніла, стало ясно, що пікет їхній провалився. Тільки тоді Самойлов сказав:

— Поки що вертаємося на судно ночувати. Завтра зранку повернемося.

І вони повернулися. Але у вівторок нічого не змінилося. Такою ж довгою і мовчазною була середа. Четвер пролетів уже майже непомітно. Пікетники притерлися, на них більше ніхто не звертав уваги, і тільки впертість Самойлова не давала їм визнати повну поразку. Вони наче чекали чогось, все сподівалися на диво. Жаліслива донна з будинку навпроти пару разів виносила їм каструлю білого рису й тушковані чорні боби. Моряки із вдячністю їли. Бігали до неї ж у квартиру на першому поверсі попити води і в туалет. Вони швидко дичавіли. А потім настала п'ятниця і Лубнін нарешті наважився.

Двері операційної, відчинившись, перервали спогади Самойлова. Вийшов утомлений хірург, маска звисала в нього з одного вуха, під очима лежали глибокі тіні. Лікар трохи розмовляв англійською, тож вони якось змогли порозумітися. Він показав капітанові палату й пообіцяв, що Лубніна привезуть туди відразу після перев'язки. Коли Самойлов, нетерпляче міряючи кроками крихітну кімнатку без вікон, побачив на каталці свого старпома, він обімлів.

Все найстрашніше Самойлов пам'ятав чорно-білим, наче воєнну хроніку або німе дореволюційне кіно. Взимку сорок другого мама посилала його по воду. Ополонка була біля Невського, а жили вони в знаменитому ленінградському «Будинку з ротондою» на розі Горіхової й набережної Фонтанки. Влітку від дому до Невського Льоша добіг би хвилин за п'ятнадцять, але взимку, знеможений голодом, він волочив санки годину, а то й довше. Дорога здавалася нескінченною.

Кожен крок доводилося відвойовувати, йти було нестерпно, так важко, наче ступаєш по в'язкому дну. Льоша часто уявляв себе Садком у підводному царстві, і навколо все таке неживе, хитке, і пропливають повз люди-риби з роззявленими ротами й виряченими очима. Білий-білий сніг, чорні обриси людей і страшна могильна тиша. Вмирали тоді мовчки, без стогонів і криків. Засинали й не прокидалися. Падали просто на вулицях, вмерзали в землю, тіла неспішно замітало сніговою крупкою. Великий замет — дорослий, маленький — дитинка. Дитинка-домовинка. Льоша старався обходити їх стороною. Одного разу сил уже зовсім не було і він проволочив санки зовсім поруч, і з-під заметика стирчала одна тільки маленька червона рукавичка. Рукавичку цю він не міг забути все життя, хай скільки старався і хай скільки пив.

І тепер, як тоді взимку, лежав перед ним на каталці людський замет. Весь білий, весь із ніг до голови перемотаний бинтами. Навіть очей не видно. І тільки там, де в живій людини мав би бути рот, стирчала трубка і тягнулася до кисневого балона. Самойлов хлопчиком у блокаду майже не плакав, сил на це не вистачало, але тут не стримався — глухо, зовсім уже по-старечому заридав.

Черговий вибух реготу вивів Розова з заціпеніння.

— То Фройхен зробив зубило з власного гівна? — вражено перепитав Василенко.

— Ага, — кризь сльози кивнув Вова Фадєєв, — якби в тій льодовій печері були ще й палки...

— З гівна і палок! — хрипко прокричав на все кафе уже готовий після пляшки грапи Дід. — Я таким самим макарком усе на «Бела Кані» лагоджу!

Моряки пирснули. Полярники травили байки про арктичні пригоди якогось данця. Якщо вірити Фадєєву, він спочатку мало не голими руками подолав полярного ведмедя, потім заснув під нартами у поході, сани за ніч замело снігом, який до того ж змерзся, тож, прокинувшись, мужик опинився в крижаному полоні. Щоб вибратися назовні, він нагадив, зліпив із тепленького гівна інструмент, і, коли той застигнув і затвердів, проколупав ним собі шлях на свободу. Доки горе-авантюрист ішов до свого табору, він відморозив пальці на ногах, почалася гангрена. Але сміливець знову не розгубився і сам ампутував собі заражені пальці молотком і плоскогубцями.

Саша не повірив жодному слову цієї нісенітниці, тільки хитав головою, дивлячись на веселі лица навколо. Подумати тільки, Лубнін лише якусь годину тому публічно намагався накласти на себе руки, а його команда вже регоче над безглуздим анекдотом.

Але полярників-то можна зрозуміти. Люди рік відсиділи на антарктичній станції, а це й екстремальний холод, і пів року — полярна ніч, й осточортілий до колькок колектив — хочеш не хочеш, а треба вживатися, а ще — остогидла, гірша за смерть одноманітність, від якої нема куди дітися. Це вони-то, моряки, люблять іноді жалітися цивільним, які важкі й непоказні життя й робота на судні, ніякої тобі книжкової романтики, сама лише сувора правда морських буднів. Але як же тоді полярникам, які теж, напевно, у професію йшли по екзотику й за покликком серця? Як воно їм — рік нидіти на крихтній станції, відірваними від усієї планети? Це ж як у космосі на орбітальній станції теліпатися серед нескінченного темного простору!

Розов розумів, що полярники тільки-тільки вибралися з лютої зими й одразу потрапили до Буенос-Айреса, у торжество й пишноту життя, у буйство природи, у спеку, до міста, повного квітучих дерев, сміху, гормону, аромату свіжої випічки. Вони потрапили до сонячної столиці, де немає черг і снігу, де вулицями не ходять, а пурхають стрункі засмагли дівочі ніжки в запаморочливо коротких спідничках-розлітайках. А вже через кілька днів на них чекає переліт додому. І там, у Москві, Києві, Мінську, хай куди вони вертаються, ще стоїть така ж сама люта безпросвітна зима, яку змінить зтяжна сіра сльота й багнука.

Звісно, вони насолоджувалися кожною хвилиною в Аргентині і самоспалення Лубніна було для них, поклавши руку на серце, всього лише прикритим інцидентом, свідками якого вони ненароком стали. Але науковці щосили хотіли витиснути Лубніна з колективної пам'яті — напевно, тому вони й так активно підливали морякам виноградну горілку, підсовували їжу й травили байки. Їм усім, особливо в цей короткий райський тиждень відпустки, відчайдушно хотілося радіти, насолоджуватися повнотою життя. Лубнін же із його шаленим учинком так вибивався із загальноприйнятих рамок, що (Розов був впевнений, що ніхто ніколи вголос у цьому, звісно, не зізнається) інстинкт самозбереження з усієї сили витісняв охоплений полум'ям людський смолоскип зі свідомості, забороняв навіть жаліти самогубця, не кажучи вже про те, щоб уявити себе на його місці. Ніхто на його місці опинитися не хотів.

Дусь, сидячи просто навпроти, бездумно колупав нігтем якусь чудну деталь, вирізану на спинках усіх стільців у кафе.

— Що це ти колупаєш? — прагнучи відволіктися від сумних думок, запитав його Саша.

— Шатун, що ти, не впізнав, — Марк, як завжди, коли хтось пошивався в дурні, осміхнувся. — З'єднує в машині поршень і шийку колінвала.

Саша водити не вмів, і зайве нагадування про це не додало йому оптимізму. Як же він іноді злостився і заздрив таким, як Дусь, простим міцним мужикам, які завиграшки могли й калаш із заплющеними очима зібрати й розібрати, і відтиснутися від підлоги зі сплеском

долоньями п'ятдесят разів, і в двигуні поколупатися. Із задуми його висмикнула краєм вуха почута репліка Фадєєва.

— ...так він тоді майже три роки бродив навколо всієї Арктики, пройшов через крижаний щит Гренландії, над Канадою і через Берингову протоку..

Слова ці сигнальною ракетою вибухнули в голові Розова і в одну мить вивели його з заціпеніння.

— Що-що? — перепитав він, усім корпусом нависаючи над столом, сам дивуючись, як хрипко прозвучав його голос.

— Пройшов через Канаду й Берингову протоку, — механічно повторив Фадєєв.

Розов, відчуваючи, як у голові, наче океанський прибій, шумить алкоголь, щосили закусив зубами нижню губу, сподіваючись, що біль хоч трохи його витверезить.

— Ти сказав: пішки перейшов по льоду?

— Ну так, а ще — на собачих запрягах, — недбало знизав плечима Фадєєв. — А чому тебе це так хвилює?

Розов знову глянув на маленький шатун, вирізаний на кожному стільці, і фрагменти божевільного задуму, що не давав йому спокою, нарешті склалися в одне ціле.

— Я, — Саша зам'явся, втупившись у підлогу, не наважуючись вимовити вголос те, що мучило його понад місяць, боячись, що товариші його засміють, — я думав про те, як повернутися додому.

Він почав загинати пальці на руках:

— Документів у нас немає, грошей теж, нікому ми тут і задарма не треба. Я думав, чому б не поїхати вгору по материку автостопом і спробувати переходити кордони нелегалом? Я розмовляв із місцевими — це не має бути надто складно, переважно тут до кордонів ставляться байдуже, не так, як у нас... було. Але навіть якщо я доберуся до США, а далі що? І там, і там — океан, шансів його подолати в мене немає. Але коли ти згадав лід, я раптом подумав...

— Берингова протока! — радісно загорлав Фадєєв. — Ну звісно. Ти міг би пройти через Берингову протоку взимку. У січні-лютому кри-

га там зазвичай замерзає і стає. Певна річ, проблем вистачає: сильні течії, лід ламається, тебе може віднести на крижині у відкритий океан і тоді прощавай, друже. Але шанси є. А ще там бігають вічно голодні білі ведмеді, косатка може сприйняти тебе за здобич і вистрибнути на крижину — тоді гарантовано пиши пропало. Якщо бути вже зовсім відвертим, я ніколи не чув, щоб такий перехід по льоду був задокументований, але ж байки ходять різні.

— Взагалі, якщо вірити антропологам, то саме через Берингову протоку, яка тоді була Беринговим перешийком, перші люди й потрапили до Америки з Сибіру. Перебралися на Аляску в розпал льодовикового періоду і, спустившись із півночі на південь, розселилися по двох континентах, — вклинився в розмову ходяча енциклопедія Фельштинський.

— У мене є шанси, — зачаровано мовив Розов.

— Та які там шанси, — хекнув старший механік. — Еге, та ти, братчику, явно перебрав. Ти взагалі уявляєш глибину ідіотизму власної затії? Звідси до Штатів скільки кордонів буде, штук шість-сім, не менше?

— Дев'ять, — похмуро вставив Розов, який уже малював на судовій карті світу задуманий маршрут.

— Тим більше! І всі ти зібрався перетинати нелегалом? А якщо тебе зловлять? А якщо відкриють вогонь на ураження без попередження? А якщо ще щось станеться дорогою? Не ходіть, дітки, в Африку гуляти, знаєш таке? Тут тобі — де військова хунта, де держпереворот, наркотрафік через весь континент пре, дикуни, пігмеї всякі, ніхто рідною й слова не скаже, ти іспанською не дуже-то «абла». І взагалі, як ти виживатимеш дорогою — без грошей, без документів, без друзів і знайомих, без зв'язку, без знання мови, без усього?! І це ми тільки про дорогу до США говоримо, де кордон охороняється ого-го як, де щодня мексиканців-нелегалів пакують пачками, де стрельнути паршивого мігранта — як висякатися, де в кожного ковбоя по два револьвери зі штанів стирчить. Розумієш, про що я? І це ми ще не дійшли до твоєї протоки. А що ви всі замовкли? — Дід обвів осудливим оком притихлий після його запальної тиради стіл.

Мовчали дійсно всі.

— Загубити хлопчину мені захотіли? А я не дам!

Стармех щосили грюкнув кулаком по столу. Пушкін злякано зиркнув на них із шинкваса.

— Що ви казок-то йому нарозповідали, так-перетак! Як він Берингову протоку пройде-то? Його ж у перший же день ведмеді роздеруть, якщо він сам до цього під лід не бовтне. Ти, Сашо, не дурій, ти хлопець із головою, посидь спокійно, почекай, Самойлов доможеться справедливості. Батя — він такий, удар тримати звик, у біді не кине. Ну, може, рік ми тут і простирчимо, але потім-то точно полетимо додому літаком.

Хтось, погоджуючись, крякнув, народ слухняно закивав. Саша з жахом відчув, як до щік приливає жар, виказуючи його зніяковіння й сором. Він засовався на стільці, стало нестерпно душно, легеням бракувало повітря. Йому було страшенно незручно під усіма цими мовчазними, співчутливими поглядами. Менше за все на світі йому хотілося, щоб його жаліли, наче наївного дурника. Він глянув на рятівний годинник. За двадцять четверта.

— Ой, — сполошився Розов, — я ж на зміну до ресторану запізнюся! Засидівся я з вами, час мені йти.

І, не дивлячись ні на кого, він постарався якомога акуратніше вібратися з-за столу, щоб нічого не збити дорогою. Спішно попрощавшись, він утік, встигнувши почути, як Дід зажурено жалівся комусь:

— Ох уже ці романтики-мрійники, і що тільки в них у головах діється...

Але Розову було вже плювати, що там думав і казав про нього стармех, уся команда, та хоч і все місто! Він кинувся бігти — найкоротша дорога до порту вела через залізничне полотно. Там він запізніло помітив червоні вогні семафора, що тривожно блимали, почув гудки близького потяга, але не зупинився, а, навпаки, наче прагнучи довести щось товаришам, які залишилися в барі, з якоюсь божевільною юнацькою відвагою махнув через колії напереріз потягу, що мчав на повній швидкості.

Його накрило гарячою хвилею, величезна розпашіла махина дихнула на нього розлютованим драконом. Лице обдало потоком гарячого повітря з різким запахом мазуту й креозоту. Краєм ока десь високо і збоку він помітив білу пляму — лице машиніста. Злий гудок

прокотився по тілу електричною хвилею. Розов зачепився пальцями за шорсткий край перону і по-мавпячому спритно закинув себе на рятівний острів до натовпу пасажирів.

У перші миті він навіть не відчув, що до крові обідрав руку. Колії за спиною дрижали й вигиналися під вагою потяга, що мчав на повній швидкості, — Розов проскочив перед локомотивом за лічені метри. Тепер Саша здригнувся, уся життєва енергія, що стиснулася в тугу сверблячу точку в центрі грудей, неспішно розтікалася назад по тілу. Долоні й ступні злегка, лоскітно поколювали. Пронесло. Смерть лише потріпала його за вухо й помчала далі у своїх справах. Не зважаючи ні на лайку вслід, ні на злякані охання, він обтрусився й побіг уперед до порту. У голові стукала одна-однісінька думка: «Це можливо! Я можу дістатися до Одеси. Я перейду Берингову протоку по кризі. Я повернуся додому!».